

й містить невичерпні творчі можливості. Популярним різновидом нарративного методу в навчанні для дітей старшого віку і дорослих є кейс-метод, який постає якісно глибоким засобом дослідження, що дозволяє вивчати предмет повно, всеосяжно, полісемічно.

Наративний метод спирається на такі наскрізні засади свого можливого функціонування в різних сферах як: можливість упорядкування і осмислення особистого досвіду; спирається на полісемічність прихованих смислів, унікальність особистого буття в світі, емоційну забарвленість. Важливою для формування комунікативної, соціальної, громадянської, загальнокультурної ключових компетентностей в процесі освіти є потенційна можливість творення власного нарративу за допомогою інших людей-співаторів у процесі діалогової суб'єкт-суб'єктної взаємодії. В психології і педагогіці можливості використання нарративного методу містять у собі великий креативний потенціал. Вони можуть бути дуже різноманітними: психотерапевтична робота з власним «я»; нарративний аналіз історичних, літературних, мистецтвознавчих текстів і дискурсів; поширення обривів застосування казкотерапії, використання методу кейсів й інше.

Подальшими напрямками дослідження з даної тематики є поглиблене дослідження інтеграційних засад взаємодії філософії, психології і педагогіки, пошуки нових галузей можливого застосування нарративної методології з метою найповнішого використання її інноваційного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Брунер Дж. Культура образования / Брунер Джером; Моск. высш. шк. соц. эконом. наук. – М., 2006. – 224 с.
2. Лещенко М. Методи біографічних досліджень в дискурсі освітніх нарративних практик / М. Лещенко // Наук. зап. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогіка. Психологія. Соц. робота / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – Вип.2. – С.62–65.
3. Проблеми психологічної герменевтики: монографія / [за ред. Н. В. Чепелевої]. – К.: Міленіум, 2004. – 276 с.
4. Тимчук Л.І. Наративне навчання у медіапросторі / Л.І. Тимчук // Ped. nauki: teorія, istorія, innovac. tehnologij. – 2014. – №3. – С.355–368.
5. Уайт М. Карты нарративной практики: Введение в нарративную терапию. Пер. с англ. – М.: Генезис, 2010. – 326 с.
6. Уайт Х. Метаистория: Историческое воображение в Европе XIX века. – Екатеринбург: Изд-во Уральского ун-та, 2002. – 527 с.
7. Чепелева Н.В. Методологические методы исследования личности в контексте постнеклассической психологии / Н.В. Чепелева // Актуальні проблеми психології / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2010. – Т.2: Психологічна герменевтика. – Вип.6. – С.15–24.
8. White M. Narrative Means to Therapeutic Ends / M. White, D. Epston. – New York, 1990.

References

1. Bruner Dzh. Kul'tura obrazovanija / Bruner Dzhherom; Mosk. vyssh. shk. soc. jekonom. nauk. – M., 2006. – 224 s.
2. Lechenko M. Metody byografichnih doslidgen v diskursi osvitnih narativnih praktik / M. Lechenko // Nauk. zap. Kiyv. nas. univ. im. T. Chevchnko. – K., 2010. – S.62–65.
3. Problemi psihologichnoi germenevтики: monografija / za red. N.Chepelevoi. – K.: Milenium, 2004. – 276 s.
4. Tymchuk L. Narativne navchanna u mediaprostori / L.Tymchuk // Ped. Nauki: teorija, istoria, innovaz. navchanna. – 2014. – №3. – S.355–368.
5. White M. Karti narativnoi praktyki: Vvedenie v narrativnuu terapiu. Per. s angl. – M.: Genesis, 2010. – 326 s.
6. White H. Metaistoria: Istoricheskoe voobragenie v Evrope XIX veka. – Ekaterinburg: Izd-vo Uralskogo un-ta, 2002. – 527 s.

7. Chepeleva N. Metodologicheskie metody issledovania lichnosti v kontekste postneklassicheskoi psihologii / N.Chepeleva // Aktualni problemi psihologii v kontekste postneklassicheskoi psihologii / In-t im. G.Kostuka APN Ukraini. – K., 2010. – T.2: Psihologichna germenevtika. – Vip.6. – S.15–24.

8. White M. Narrative Means to Therapeutic Ends / M. White, D. Epston. – New York, 1990.

Surina A. U., Ph. D., Associate Professor of Philosophy and Education theory and methods social science subjects, Mykolayiv Regional Institute of Postgraduate Education (Ukraine, Mykolaiv), asurina@mail.ua

Philosophical basics of using the narrative method in psychology and pedagogy

The purpose of this article is to analyze the philosophical foundations of narrative's method usage in psychology and pedagogy, considering the fact that this methodology is widespread in western countries, but is not very well known in Ukraine. Philosophical sources and characteristics of the narrative are being determined, as well as the potential of its possible practical applications. The usage of narrative technique in psychotherapy of Michael White was investigated. The article outlines certain manifestations of narrative's method usage in educational techniques, which could be potentially useful and practically oriented. Among these are: the possibility of regularizing and understanding of personal experience; emphasis on polysemy of undermeanings, the uniqueness of personal being, his emotional coloring; the possibility of retelling the personal narrative by means of others, co-authors, in the process of dialogical subject-to-subject interaction. Due to the powerful creative potential of narrative method, it provides various opportunities for formation of communicative, social, civil, and common cultural core competencies in education.

Keywords: narrative, narrative method, the philosophical foundations of narrative, narrative psychotherapy, narrative techniques in education.

* * *

УДК 101.1:316.37

Суський Я. С.,
аспірант кафедри соціальної філософії
та філософії освіти, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ НАУКАХ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Проведено філософський аналіз дослідження структури особистості в соціальних науках першої половини ХХ століття. Проаналізовані основні наукові роботи, які на думку автора, мають відношення до даної проблематики. В статті пропонується для ознайомлення вклад фрейдизму, а саме теорії психоаналізу в дослідження структури особистості та інтеграції соціології та психології. Так же, автор звертається до аналітичної теорії К. Юнга, представників рольової і поведінкової концепції особистості, функціоналізму Р. Мертона й теорії соціальної дії Т. Парсонса. Підкреслюється значення «особистості» – як підсумок розвитку індивіда, найбільш повне втілення всіх людських якостей. На прикінці мови йде про рольову теорію особистості. Актуальність подальшого дослідження залишається вкрай важливою та тісно пов'язана з міждисциплінарними дослідженнями для подальшої побудови структури особистості, що стосується різних аспектів людської діяльності та реалізації соціальних ролей в сучасному суспільстві.

Ключові слова: теорія соціальної дії, соціалізація, суспільство, людина, статус, роль, особистість, індивід.

В природі людини як цілого все важливо: не тільки те, що відрізняє її від інших речей, але і те, що з'єднує її, є для неї спільним. Крім того, саме поняття специфічності відносно. Якась властивість, узятя окремо і тому здається неспецифічною, але включаючись в цілісну структуру, стає специфічною. Окремі структурні рівні особистості як цілого, наприклад, фізичний і хімічний, теж зазвичай розглядаються як неспецифічні. Однак людська істота має певну хімію і фізику. Інша хімія і фізика утворюють не людську істоту. Тільки вся повнота людської природи, а не окремі «сутності» можуть дати уявлення про специфіку її буття в соціальному просторі. Потрібно виходити з того, що

особистість є саме річ (в логічному сенсі слова), а не властивість і не відношення. Річ не складається з властивостей і відносин, а має властивості, проявляє себе у відносинах. Описавши властивості особистості, ми ще не охарактеризуємо її структуру, а, значить, не зможемо і визначити її природу, що представляє собою сукупність структури і властивостей (функцій). Структура особистості не зводиться ні до діяльності, ні до сукупності суспільних відносин, вона значно багатша і складніша. «Проблема людини» концентрує навколо себе всі інші філософські питання, оскільки будь-яке з них припускає у своїй підставі рішення проблеми людини, її природи, положення в світі й суспільстві.

На початку XX ст. у науковому просторі з'явилося нове явище – психоаналітична теорія З. Фрейда, яка представлена в низці його робіт. За свою столітню історію психоаналітична концепція зазнала і розквіт, і відносний занепад, але досі дуже поширена і вживана для інтерпретації самого широкого спектра явищ. Для нашого дослідження найбільш істотні кілька аспектів, пов'язаних з роллю психоаналітичної теорії особистості в загальній ситуації, що склалася в науці в першій половині XX ст. Звернемо увагу на «Психологія несвідомого», а так же на послідовників фрейдизму: Е. Фромма, К. Хорні, Г. Саллівана.

Як і З. Фрейд, К. Юнг присвятив себе вивченню динамічних несвідомих потягів та їхнього впливу на людську поведінку і досвід. До основних понять вчення К. Юнга відносять поняття про інтроверсії та екстраверсії, відкриття чотирьох основних психічних функцій, дослідження колективного несвідомого, особливий погляд на структуру особистості, а в зв'язку з цим – створення аналітичної психотерапії. Це все можна знайти в його праці «Психологічні типи».

Широкої популярності в середині XX століття набуває праця Т. Парсонса «Про структуру соціальної дії» [3]. Американський вчений, соціолог синтезував теоретичні підходи своїх попередників та розробив загальну теорію дії і, зокрема, соціальної дії як системи, що само-організовується. В останній, яка задана набором функціональних проблем будь-якої системи, він аналітично виокремлює підсистему особистості. Орієнтації дійової особи (актора) описуються при цьому за допомогою набору стандартних змінних. Цю теоретичну мову Т. Парсонс використовував для опису будь-якої системи.

Так же, дослідження структури особистості ми можемо віднайти в працях А. Маслоу, Ч. Кулі, Дж. Міда, Р. Лінтона, Р. Мертона. До аналізу яких ми обов'язково звернемося в нашій статті.

Окреслити постановку проблеми та провести філософський аналіз дослідження структури особистості в соціальних науках першої половини XX століття. Виокремити значення процесу соціалізації, соціального статусу та ролі теорії особистості в даному питанні.

Психологія розглядає структуру особистості з точки зору психічних властивостей і якостей людини. Потрібно виділити в ній спонукальний компонент, що виражає відношення людини до свого життя і до світу в цілому а, так же, виконавчий компонент, що становить умови успішного виконання її діяльності. Далі, я коротко ознайомлю читача з основними поглядами на структуру особистості в сучасній психології.

Згідно З. Фрейду [9] особистість складається з трьох основних систем: ід (є джерелом психічної енергії), его (що виступає посередником між інстинктивними запитами організму і умовами середовища), суперего (здійснює функції морального самоконтролю і репрезентує традиційні цінності й ідеали суспільства). Психологія розглядає структуру особистості з точки зору психічних властивостей і якостей людини.

На думку автора аналітичної теорії К. Юнга [10], особистість складається з декількох диференційованих систем. Найбільш важливі з них наступні: его (свідомий розум, центр свідомості), особисте несвідоме (індивідуальні переживання, пригнічені і витіснені зі сфери свідомості) і її комплекси (ядро особистого несвідомого, організована група почуттів та інстинктів), колективне несвідоме (ведуча система, яка виступає в якості сховища прихованих спогадів, успадкованих від предків) і її архетипи (універсальні розумові форми або ідеї, що становлять зміст колективного несвідомого), установки (інтроверсія і екстраверсія), функції (мислення, почуття, відчуття й інтуїція) тасамість (центр всієї особистості).

Деяко по-іншому розуміють структуру особистості послідовники З. Фрейда – Е. Фромм, К. Хорні, Г. Салліван [1]. У Е. Фромма структуру особистості визначають екзистенційні потреби (потреби у встановленні зв'язків, в подоланні, в коренях, в ідентичності, в системі поглядів і відданості). Основу особистості, по К. Хорні, складають невротичні потреби, в тому числі потреби в любові і довірі, в керівному партнері, в обмеженнях, у владі, в експлуатації, в суспільному визнанні, в захопленні собою, в честолюбстві, в самодостатності і незалежності, в бездоганності). У структурі особистості Г. Салліван виділяє такі компоненти, як динамізм (найдрібніші енергетичні одиниці психіки), персоніфікації (індивідуальні образи самого себе або інших) і когнітивні процеси (переживання і уявлення).

У гуманістичній психології А. Маслоу [3] структура особистості розглядається в залежності від її базових потреб. Це – фізіологічні потреби, потреби в безпеці та захисті, в приналежності і любові, у визнанні і самоповазі, в самоактуалізації і особистому самовдосконаленні. Над ними височать метапотреби як буттєві цінності (потреби в пізнанні і розумінні, естетичні потреби).

Соціологічне вивчення структури особистості пов'язано, перш за все, з іменами представників ролівої і поведінкової концепцій.

У ролівій концепції особистості (Ч. Кулі, Дж. Мід, Р. Лінтон) [5] її структура розглядається з точки зору будови людського «Я». Відповідно до теорії «дзеркального Я» Ч. Кулі, особистість складається з трьох елементів:

- 1) уявлення про те, як нас сприймають інші люди;
- 2) уявлення про те, як вони реагують на нашу поведінку;
- 3) уявлення про те, як ми відповідаємо на сприйняття нами реакцію інших людей.

Інакше розуміє структуру «Я» творець інтеракціонізму в соціології Дж. Мід [5]. Він характеризує особистість як «Я», що складається з двох частин: «Я-сам» (реакція особистості на вплив інших людей і суспільства в цілому) та «Я-мене» (усвідомлення

людиною себе з точки зору інших значущих для неї людей). На цій підставі будується образ узагальненого іншого, завдяки чому особистість виявляється в стані співвідносити себе і свої вчинки з іншими людьми.

На нашу думку, структура особистості розглядається в класичній соціології двояким чином: з одного боку, як фундаментальна основа діяльності людини, обумовлена станом і розвитком соціальної структури суспільства в цілому, а з іншого, як соціальна структура у більш вузькому сенсі.

Комплексний підхід до дослідження структури особистості передбачає врахування обох підстав її диференціації – діяльності та соціальних відносин. Співвідношення між ними можна представити за допомогою категорій «зміст» і «форма». З точки зору змісту виділяється психологічна структура особистості, а з боку її форми – соціальна структура.

Психологічна структура особистості розробляється в рамках комплексного вивчення на основі послідовного застосування діяльнісного підходу і принципу єдності загальних, індивідуальних та окремих якостей. Дана структура утворюється сукупністю функціонально пов'язаних один з одним компонентів, які є необхідними і достатніми для здійснення повноцінної діяльності.

Соціальну структуру особистості слід розглядати в свою чергу як систему зовнішнього і внутрішнього співвіднесення особистості з суспільством або соціальним оточенням. При цьому соціальні статуси висловлюють об'єктивні позиції особистості в соціальному світі або просторі, диспозиції – суб'єктивні позиції або суб'єктивний зріз статусів. Сполучною ланкою між ними виступають, з одного боку, елементи зовнішньої активності (потреби, інтереси, цінності), що зумовлюють статусні позиції, а, з іншого, елементи внутрішньої активності (ціннісні орієнтації, мотиви і цілі), що визначають диспозиції особистості. Соціальні ролі, що опосередковують процеси взаємодії особистості і суспільства, характеризують динамічний аспект соціальної структури особистості.

Така структура особистості виступає в двох відносинах: з одного боку, в об'єктивному плані (як система статусів і ролей), а, з іншого, в суб'єктивному плані (як система диспозицій і ролевих очікувань). Можна сказати, що зовнішня співвіднесеність особистості виражається в системі соціальних статусів (як об'єктивного положення людини в суспільстві) та моделі ролевої поведінки (як динамічної сторони статусів), а її внутрішня співвіднесеність представлена сукупністю диспозицій і ролевих очікувань.

Соціальна структура особистості є загальним об'єктом соціології і соціальної психології. Лінія поділу між ними може бути намічена лише дуже приблизно. Так, в соціології соціальна структура особистості вивчається переважно з точки зору зовнішнього співвіднесення людини з соціумом, а в соціальній психології – з боку її внутрішнього співвіднесення.

В об'єктивному сенсі соціальна структура являє собою мережу стійких взаємодій особистості з іншими суб'єктами (індивідами та групами). Такі взаємодії припускають, по-перше, наявність статусів або позицій, які займають учасники взаємодії відносно один одного і всієї системи в цілому, по-друге, відповідні цим статусам і позиціям нормативні вимоги та очікування, і,

по-третє, обумовлені статусом і нормативним вимогами соціально схвалювані зразки поведінки (ролі), що виконуються акторами.

Визначимо спочатку вихідні поняття «статус», «соціальна позиція» та «соціальна роль». Для цього ми звернемося до ролевої теорії (Ч. Кулі, Дж. Мід, Р. Лінтон) й функціоналізму (Т. Парсонс, Р. Мертон) [5].

Ролева теорія особистості є результатом синтезу соціології та інших соціальних наук. Теоретичні передумови цієї теорії заклад Ч. Кулі. Основні ж її положення сформульовані соціальним психологом Дж. Мід, а самі поняття «статус» і «роль» вперше введені в науковий обіг в 30-і роки XX століття соціальним антропологом Р. Лінтоном.

У інтеракціонізмі Дж. Міда значне місце відводиться активності особистості, її здатності до сприйняття іншого. Так, він розробив концепцію «узагальненого іншого». Дане поняття виражає загальні цінності і стандарти поведінки, які формують у кожного члена групи індивідуальний Я-образ. З цієї точки зору особистість в процесі ролевого взаємодії як би встає на місце інших індивідів і тим самим бачить себе іншою особистістю.

Якщо Дж. Мід приділяє головну увагу навчання й освоєння ролей в процесах міжособистісного взаємодії, то Р. Лінтон описує, перш за все, соціокультурну природу ролевої поведінки і взаємодії людей. Статус розуміється ним як структурна одиниця, яка визначає місце індивіда в соціальній структурі та характеризується певною сукупністю прав і обов'язків. Роль визначається як динамічний аспект статусу. Вона пускає в хід статус особистості.

Т. Парсонс та Р. Мертон розглядають соціальну дію як систему, що включає безліч акторів, які мають певний статус і виконують основані загальними нормами ролі [9]. Так, у Т. Парсонса існує власна соціальна підсистема людської дії.

Фундаментальною рисою усіх людських суспільств, Т. Парсонс вважав ролевий плюралізм. Розширення ролевого плюралізму є найважливішою складовою процесів диференціації, що ведуть до становлення суспільства сучасного типу. Система соціальних ролей характеризується ним через прояв почуттів або їх стримане вираження, припис або досягнення, ракурс ролевих відносин, що встановлюється особистістю або ситуацією взаємодії, встановлення правил ролевої поведінки.

З цим пов'язана безпосередньо теорія ролевих і статусних наборів Р. Мертона [4]. Вона фіксує ту обставину, що індивіди, що займають ті чи інші статуси, знаходяться у взаємодії з іншими партнерами, що володіють різними очікуваннями через відмінності своїх позицій в соціальній структурі. Найцікавіше в теорії ролевих наборів – це те, що вона звертає увагу на відмінність, несумісність і навіть конфлікти між очікуваннями людей, що займають різні статусні позиції. Ролевий набір, по Р. Мертону, – це сукупність ролевих відносин особистості, що визначаються її соціальним статусом. Кілька ролевих наборів особистості, що займають даний статус, складають набір статусів. Ролевий і статусні набори представляють різні аспекти або зрізи структурної організації особистості.

Для запобігання ролевих конфліктів важливу роль відіграє механізм об'єднання статусів і ролей. Об'єднання статусів передбачає тимчасову відмову від будь-якої ролі, а об'єднання ролей – їх більш ефективне виконання. Механізм об'єднання статусів стає можливим завдяки існуючому в соціальній групі поділу сфер діяльності між людьми, які виконують різні ролі. Наприклад, набори статусів і ролей особистості в сім'ї та на роботі не перекривають, а доповнюють один одного. Їх же з'єднання можливо в разі відмови власника статусу від однієї з ролей.

Дослідження структури особистості ми можемо віднайти у працях Т. Парсонса. Важливими підсистемами тут виступають культура, соціум, особистість та організм. Уявлення про людину передбачає врахування її природно-біологічних ознак і соціальних якостей. Все, що пов'язано з будовою людського тіла і його функціонуванням (обміном речовин, продовженням роду, принципом самозбереження і боротьбою за існування), є вираженням природної характеристики людини. Ці інстинктивні акти, почуття і афекти, вольові якості і риси характеру, властивості пам'яті і задатки – все це є вираз її біологічної природи, яка визначається генетичним матеріалом.

Соціальні ж якості людини, такі як дружба чи ворожнеча, любов чи ненависть, патріотизм чи космополітизм і т.д., обумовлюються спільним колективним існуванням людей. В процесі соціалізації особистість починає орієнтуватися на бажання, в яких для неї втілюються цінності батьків, і її органічні потреби стають культурно організованими потребами, оформленими таким чином, що їх задоволення шукається у напрямках, що дозволяють особистості інтегруватися в цю систему взаємодії.

Т. Парсонс у своїй роботі [6] пише, що для зв'язкового опису та аналізу особистості як системи потрібні категорії й гіпотези, засновані на чотирьох основних змінних:

1. Основи психології поведінки: мотивація, баланс між задоволенням і відсутністю задоволення, первинні потреби і можливі потреби в соціальних відносинах, пізнання і навчання, так само як і основні механізми когнітивного та катексично-оцінюючого навчання та регулювання. Котрі включають дослідження таких механізмів навчання, як диференціація та узагальнення, в яких панує когнітивний інтерес, а також підкріплення, придушення, гальмування, заміщення, ототожнення й імітація.

2. Процеси розміщення, за допомогою яких зусилля, спрямовані на задоволення, розподіляються між різними доступними об'єктами і обставинами, а можливості задоволення розподіляються між різними потребами. Ці процеси утримують конфлікт і тривогу у межах, необхідних для нормальної роботи системи особистості. При порушенні ж безперешкодного перебігу цих процесів потрібно включення в дію спеціальних механізмів захисту і регулювання.

3. Механізми захисту і регулювання, за допомогою яких різні компоненти диспозицій потреб внутрішньо інтегровані в систему і спрямовані на об'єкти.

4. Інтеграція потреб особистості, у якійсь мірі здатну до самоконтролю та цілеспрямованим діям. Характер, що триває особистості може бути зрозумілий

тільки у співвіднесенні порівняно незалежних проміжних рівнів інтеграції у структурі особистості з механізмами регулювання, що зв'язують ці рівні один з одним. Органічні підстави структури потреб особистості продовжують функціонувати протягом усього життя. Але в силу пластичності людського організму вони безпосередньо детермінують поведінку дорослої людини набагато менше, ніж поведінку багатьох інших біологічних видів. Через навчання і досвід взаємодії вони інтегруються з символічними структурами культурних традицій, утворюючи систему взаємозалежних набутих потреб, багато з яких тісно переплетені з прихильностями до специфічних об'єктів та зі специфічними системами ролевих очікувань.

«Структура человеческой личности в высшей степени автономна и социализирована в сравнении со своим физиологическим основанием. Кроме того, личность обычно обладает высокой степенью автономии по отношению к социальной ситуации в любой конкретный момент в том смысле, что изменения социальной ситуации не вызывают полностью соответствующих изменений в системах личностей» [7, с. 192].

Процес засвоєння індивідом соціальних ролей, що здійснюється в ході соціалізації особистості, включає в себе три основні компоненти:

– перший з них полягає в інтерналізації індивідом мотивацій, що конкретизуються у вигляді прийнятних для даного суспільства і даної сукупності ролей в цьому суспільстві орієнтирів поведінки;

– другим компонентом цього процесу є надання суспільством індивіду сприятливих для нього умов діяльності відповідно до продиктованих йому ролей;

– й третім, нарешті, оскільки індивід взаємодіє з іншими людьми в системі колективів, основною умовою їх солідарності є дотримання виконання індивідами належних рівнів лояльності по відношенню до колективних інтересів і потреб.

«На всех стадиях процесса социализации, с социологической стороны взаимопроникновения описывается с помощью сущностного понятия роли» [6, с. 472].

Роль як одиницю соціальної системи ми будемо розуміти, як систему взаємодії множинності осіб, аналізованої в рамках системи координат теорії дії. Безумовно, соціальна система складається з взаємних індивідуальних акторів. Тому взаємини представляють собою такі сукупності діючих сторін, оформлених у вигляді відносин, в яких вони орієнтовані один на одного, враховують один одного. Для аналітичних цілей, як правило, найбільш важливою одиницею соціальної структури є не конкретна особа, а її роль.

«Роль – это такой организованный сектор ориентации актора, который конституирует и определяет его участие в процессе взаимодействия. Она включает набор взаимно соотносенных ожиданий, касающихся действий как самого актора, так и тех, с кем он взаимодействует. И актор и те, с кем он взаимодействует, имеют такие ожидания» [6, с. 194].

Підкреслюючи, що саме ролі, а не особистості є одиницями соціальної структури, ми можемо зрозуміти необхідність деякого елемента локфту у відносинах між структурою особистості і виконанням ролі. Рольові ситуації можуть приймати для актора будь-які значення,

які можливі для ситуацій загалом. Їх значення, що роблять вплив на мотивацію поведінки, будуть різні для різних особистостей. Але оскільки впорядкованість реакцій особистості суттєва для підтримки стабільності певного сектора соціальної системи, існують деякі механізми контролю для утримання потенційного різноманіття реакцій актора в більш вузьких межах, ніж ті, які визначаються простим поєднанням ситуації та особистості актора без уточнення ролевих очікувань.

«Важной характеристикой большинства социальных ролей является то, что действия, необходимые для их выполнения, не предписываются во всех подробностях, а допустимым считается некоторый диапазон варибельности. Отклонение в известных пределах не влечет санкций» [6, с. 196].

Цей діапазон свободи дозволяє акторам з різними типами особистостей в цілому відповідати очікуванням, пов'язаним з ролями, без надмірних напружень. Треба також зауважити, що ролеві очікування дійсно здійснюють вплив на індивідуального актора, який цілком може породжувати напругу, що мають значний вплив на різні типи особистостей. Цей вплив здійснюється в таких діях, які в свою чергу викликають множини соціальних наслідків і часто призводять до розвитку нових механізмів соціального контролю, або породжують тенденцію до змін, або і те, і інше. При посередництві описаних механізмів особистість і ролева структура утворюють надзвичайно взаємозалежні системи.

В центрі уваги нашого аналізу знаходиться зв'язок між нормативними системами, у той час як ролі є компонентами більш віддаленими за напрямом особистісним системам, а цінності та норми компонентами, більш віддаленими в бік культурних систем. Соціальна роль означає тут не просто як сектор конкретної системи дій даного індивіда, але як саме такий сектор в тій мірі, в якій він одночасно і підпорядкований певній сукупності нормативних очікувань на рівні соціальної системи, і пов'язаний з сукупністю відносин з іншими виконавцями такого типу, що разом вони складають колектив.

Уявлення про людину як особистість передбачає врахування її психологічних та соціальних якостей. Людина залежна від соціальних відносин, в процесі яких формуються її соціальні якості під впливом спільного колективного існування. Через процес соціалізації відбувається отримання соціального статусу, який характеризує місце (положення) особистості в системі соціальних відносин (групах, організаціях) відповідно до її рангу або конкретними правами чи обов'язками. Особистість починає орієнтуватися на бажання, в яких для неї втілюються цінності батьків, колективу, групи і т.д., її органічні потреби стають культурно організованими потребами, оформленими таким чином, що їх задоволення шукається у напрямках, що дозволяють особистості інтегруватися в цю систему взаємодії. Тут же, і реалізуються соціальні ролі індивідів.

Соціальна роль висловлює динамічну сторону статусу або нормативно схвалений спосіб поведінки особистості. Соціальна роль визначена нормативним очікуваннями членів групи, до якої належить особистість, та формується в соціальних традиціях

таких груп. Соціальні ролі включають в себе, з одного боку, нормативні вимоги (приписи, побажання), а, з іншого, нормативні очікування учасників взаємодії.

Соціальний статус реалізується, як правило, в системі соціальних ролей – ролевому наборі. Кожна людина має безліч соціальних статусів, один з яких може вважатися головним, визначальним образ і стиль життя особистості, інші – другорядними. Залежно від життєвої ситуації носія статуси поділяються на приписувані, задані зовнішніми, неконтрольованими особистістю обставинами (походженням, расою), і що досягаються, є результатом її вільного вибору і власних зусиль.

Напевно, повна характеристика особистості визнається її статусно–ролевим набором. Її елементи не завжди гармонійно поєднуються один з одним, а іноді і зовсім призводять до внутрішнього ролевого конфлікту. Для запобігання ролевої напруги і подолання конфліктів учасники взаємодії використовують кілька процедур: раціоналізація, поділ та регулювання ролей.

Таким чином, комплексний аналіз структури особистості передбачає з самого початку виявлення її зовнішніх зв'язків з соціальним оточенням (статуси і ролі) та диспозиціями, тим самим долається межа між класичною соціологією та психологією для більш глибоко міждисциплінарного та філософського аналізу.

Список використаних джерел

1. Абульханова К. Психология и сознание личности (Проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды.– М.: Издательство НПО «МОДЭК», 1999. – 224 с.
2. Знанецкий Ф. Исходные данные социологии // Американская социологическая мысль.– М.: Изд-во МГУ, 1994. – С.61–75.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Питер, 2008. – С.77–106.
4. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура // Социологические исследования. – 1992. – №2–4. – С.118–124.
5. Осипов Г. Американская социология: перспективы, проблемы, методы.– М.: «Прогресс», 1972. – С.25–37.
6. Парсонс Т. О структуре социального действия /Т. Парсонс; пер. с англ. – М.: Академический Проект, 2000. – 880 с.
7. Парсонс Т. Социальная структура и личность/Пер. з англійської В.Верлоки і В.Кебуладзе. – Дух і літера, 2011. – 338с.
8. Резник Ю. Человек и общество // Личность. Культура. Общество. – 2000. – Т.2. – Вып.3.
9. Фрейд З. Психология бессознательного: Сб. произведений /З.Фрейд; Сост., науч. ред., авт. вступ. ст. М.Г. Ярошевский. – М.: Просвещение, 1990. – 448 с.
10. Юнг К. Психологичні типи. – Львів: Астролябія, 2010. – 692 с.

References

1. Abul'hanova K. Psihologija i soznanie lichnosti (Problemy metodologii, teorii i issledovanija real'noj lichnosti): Izbrannye psihologicheskie trudy. – M.: Izdatel'stvo NPO «MODJEK», 1999. – 224 s.
2. Znanec'kij F. Ishodnye dannye sociologii // Amerikanskaja sociologicheskaja mysl'. – M.: Izd-vo MGU, 1994. – S.61–75.
3. Maslou A. Motivacija i lichnost'. – SPb.: Piter, 2008. – S.77–106.
4. Merton R. Social'naja teorija i social'naja struktura // Sociologicheskie issledovanija. – 1992. – №2–4. – S.118–124.
5. Osipov G. Amerikanskaja sociologija: perspektivy, problemy, metody. – M.: «Progress», 1972. – S.25–37.
6. Parsons T. O strukture social'nogo dejstvija / T. Parsons; per. s angl. – M.: Akademicheskij Proekt, 2000. – 880 s.
7. Parsons T. Social'na struktura i osobystist' / Per. z anglijs'koi' V.Verloky i V.Kebuladze. – Duh i litera, 2011. – 338 s.
8. Reznik Ju. Chelovek i obshhestvo // Lichnost'. Kul'tura. Obshhestvo. – 2000. – T.2. – Vyp.3.

9. Frejd Z. Psihologija besnoznatel'nogo: Sb. proizvedenij / Z. Frejd; Sost., nauch. red., avt. vstup. st. M. G. Jaroshevskij. – M.: Prosvshhenie, 1990. – 448 s.

10. Jung K. Psihologichni typy. – L'viv: Astroljabija, 2010. – 692 s.

Suskyi Y. S., postgraduate student department of social philosophy and philosophy of education, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

Philosophical analysis of the structure of personality research in the social sciences of the first half of the twentieth century

The article is devoted to analysis of the philosophical study of the structure of personality in social sciences first half of the twentieth century. The basic scientific work, which the author believes to be relevant to this issue. In the article the Freudian contribution for review, namely the theory of psychoanalysis to the study of personality structure and integration of sociology and psychology. As well, the author refers to the analytic theory by Carl Gustav Jung, representatives and the role of behavioral concepts of identity, Robert Merton functionalism and theory of social action by Talcott Parsons. Emphasized the importance of «individual» – as a result of the individual, the most complete realization of all human qualities. At the end when it comes to the role of personality theory. The urgency of further research is extremely important and closely related to interdisciplinary research for the further structuring of the individual concerning various aspects of human activity and implementation of social roles in modern society.

Keywords: theory of social action, socialization, society, status, man role, personality, individual.

* * *

УДК 172.2

Ткаченко К. О.,
аспірантка, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
ms.katerina@ukr.net

СПЕЦИФІКА ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕТИЧНИХ НОРМ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ У СУЧАСНІЙ БРИТАНІЇ

Робота присвячена дослідженню специфіки врегулювання етичних норм адвокатської практики в сучасній Британії, а саме концептуалізації принципів, норм та підходів до осмислення сфери етичного в межах правничих наук. Також значну частину роботи присвячено суміжній проблематиці формування юриста як кваліфікованого професіонала й моральної особистості водночас. Репрезентовано підходи сучасних британських вчених, які експлікують ставлення до етики юриста або як до «кодексу поведінки», або ж як до професійного стилю життя. Проаналізовано положення основних статутів, що стосуються адвокатської етики в Британії, починаючи з 1990 року, а також інтерпретації цих документів у практиці наявних нормативно-регулюючих органів.

Ключові слова: адвокатська етика, моральність, право, норма, кодекс, суспільство.

Ця робота є продовженням дисертаційного дослідження, яке має на меті здійснити розвідку формування етичного кодексу адвоката в країнах Європи задля осмислення подібних засад юридичної діяльності на теренах України. Так, попередня стаття автора була присвячена дослідженню концептуалізації етичних засад адвокатської практики в Британії Нового часу, тому ця робота логічно продовжує її в хронологічному розгортанні даного питання, стосуючись вже сучасного стану законодавчого врегулювання етичної проблематики адвокатури в Англії. Дослідження сучасного стану правового регулювання у Великій Британії є надзвичайно доцільним, оскільки адвокатура саме цієї країни займає, на думку деяких дослідників, найбільш принципові позиції у правовому захисті громадян, організацій та інтересів суспільства [див. докладніше: 1, с. 66]. Такі дослідження можуть сприяти підготовці нової правової бази, оскільки в умовах демократичної держави, до статусу якої прагне Україна, необхідно, використовуючи власний досвід та досвід

інших держав, усунути прогалини в законодавстві, щоб сформувати надійний механізм захисту діяльності адвоката в межах етичних засад і норм.

Відмітною рисою інституту адвокатури у Британії є поділ між баррістерами (barristers) та соліситорами (solicitors). Історично склалося так, що баррістер займався захистом чи представництвом клієнтів у судах, зосереджуючи більшу частину своєї роботи на консультаціях у складних або специфічних випадках. Соліситор був фактично офісним працівником, до обов'язків якого входило налагоджувати контакти з клієнтами безпосередньо і з будь-яких питань, супроводжуючи це бюрократичною паперовою роботою та оформленням усієї документації. Варто відзначити, що починаючи з 1991 року, для соліситорів стало можливим набуття додаткової кваліфікації, що дає їм змогу виступати в якості адвокатів навіть у вищих судових інстанціях. З іншого боку, баррістери тепер можуть мати справу безпосередньо з клієнтами, не потребуючи посередника та оформлюючи більшу частину паперової роботи самостійно. Тим не менш, навіть зараз баррістери перебувають в умовах досить напруженої залежності від соліситорів, що намагається подолати британська правова система, вводячи відповідні постанови для остаточного злиття цих двох юридичних професій. Оскільки спілки адвокатів до цього часу мають поділ за цією традицією, можна приблизно підрахувати загальну кількість членів у цих двох адвокатських «верствах»: в середньому нараховують приблизно 87 тисяч соліситорів та заледве 8 тисяч баррістерів, що показує досить значний розрив між цими двома групами навіть за кількісною характеристикою. Окрім того, етичні правила діяльності соліситорів досі є більш законодавчо оформленими: для них існує окрема професійна організація – «Юридична спільнота Англії та Уельсу», яка власне й займається виданням правил професійної поведінки, таких як «Правила роботи соліситорів 1990 р. зі змінами та доповненнями від 1 червня 1994 р.», «Кодекс адвокатури» та ін. Варто відзначити, що ці правила однаково розповсюджуються як на адвокатів, що мають приватну практику, так і на юридичні фірми. Крім того, існує прийнятий Парламентом «Закон про соліситорів» 1974 року, який також прописує певні норми етичної поведінки юриста. Проте, є два основні документи для врегулювання діяльності адвокатів у Британії, в тому числі у сфері етики: раніше таким базовим документом був «The Solicitors' Code of Practice», проте наразі більшість орієнтується на «The Office for the Supervision of Solicitors». Специфіка Коду в тому, що до останнього часу там була досить поверхово прописана регламентація взаємин адвокатів між собою та майже не репрезентований аспект відповідальності адвоката перед клієнтами та суспільством в цілому, не кажучи вже про приділення уваги специфічним етичним потребам клієнта чи загалом суспільства. Чинна сьома редакція за 1996 рік збільшилась на 150 сторінок порівняно з попередньою, в тому числі й за рахунок того, що в ній було окреслено певні підступи до встановлення правил щодо мінімальної вимоги компетентності адвоката в справі представництва інтересів своїх клієнтів. Проте громадськість така поступовість у лібералізації Кодексу не влаштовує, –